

Program Dostępność Plus

Szkolenie przeprowadzane w dniu 29.06.2021 r.

w ramach Projektu konkursowego pt.
„Kompetencje plus”,
realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój 2014-2020,
Działanie 2.5. Skuteczna pomoc społeczna,
współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.
Nr umowy: POWR.02.05.00-00-0361/19-00 z dnia 12.02.2020 r.

Stan prawny na dzień 18.05.2021 r.

ZASTRZEŻENIE PRAW AUTORSKICH

Niniejsze opracowanie przygotowano w oparciu o wiedzę autorki Oktawii Zarzeckiej, jak i informacje zawarte w publikacjach ogólnodostępnych na rynku.

Prawa autorskie do materiałów objętych niniejszym opracowaniem stanowią utwór w zakresie przygotowanym przez autorkę i są zastrzeżone na jej rzecz.

Nie ma przeszkód w tym, żeby korzystać z tych materiałów **wyłącznie na użytek osobisty**.

Kopiowanie, rozpowszechnianie oraz używanie tego konspektu bez zgody autorki jest złamaniem ww. praw autorskich.

Copyright © 2021 by Oktawia Zarzecka

Wszystkie prawa zastrzeżone.

Opracowanie i przygotowanie: Oktawia Zarzecka

Akty prawne wykorzystane w opracowaniu:

1. Ustawa z dn. 19.07.2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz. U. 2019, poz. 1696 z późn. zm.).
2. Ustawa z dn. 27.08.2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. 2009, nr 157, poz. 1240 z późn. zm.)

Materiały źródłowe wykorzystane do opracowania konspektu:

1. Program rządowy Dostępność Plus 2018-2025, Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju Warszawa 2018.

Spis treści

Ogólne założenia Programu	5
Zakres i cele Programu.....	6
Źródła finansowania	9
Obszary wsparcia tj. architektura, transport, edukacja, cyfryzacja, zdrowie, kultura, konkurencyjność, koordynacja	12
System realizacji	42
Monitorowanie i ewaluacja	45

Ogólne założenia Programu

Program Dostępność Plus to pierwsze i kompleksowe ujęcie tematyki dostępności w Polsce.

Jego celem jest zapewnienie **swobodnego dostępu** do dóbr, usług oraz możliwości udziału w życiu społecznym i publicznym osób o szczególnych potrzebach.

Koncentrujemy się **na dostosowaniu** przestrzeni publicznej, architektury, transportu i produktów do wymagań wszystkich obywateli.

Ustawa z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami:

Celem ustawy jest poprawa warunków życia i funkcjonowania obywateli ze szczególnymi potrzebami, którzy są narażeni na marginalizację lub dyskryminację m.in. ze względu na niepełnosprawność lub obniżony poziom sprawności z powodu wieku czy choroby. Ustawa jest kluczowym elementem rządowego programu „Dostępność Plus”, który rząd przyjął 17 lipca 2018 r.

Program Dostępność Plus jest programem rządowym, przyjętym uchwałą Rady Ministrów. Ze względu na intencjonalnie ogólne i przyjazne w formie dla każdego obywatela zapisy tego dokumentu, nie zawiera on wielu rozwiązań szczegółowych, implementacyjnych, które zostaną opracowane i ujęte w osobnym dokumencie, służącym do praktycznego wdrażania Programu. Dokumentem tym będzie synteza okresowych Planów Wdrażania Działania, przygotowanych przez koordynatorów poszczególnych Działań w Programie.

Zakres i cele Programu

Program Dostępność Plus:

- 1) jest **dla wszystkich**, w tym szczególnie dla osób starszych i osób z niepełnosprawnościami,
- 2) wymaga **wspólnego wysiłku** – współpracy rządu, organizacji pozarządowych, samorządu i obywateli,
- 3) jest zaplanowany na wiele lat, **zmiany wymagają czasu**, ale też zmieniające się społeczeństwo będzie tych zmian coraz bardziej potrzebować,
- 4) jest **kompleksowy**, dotyka bardzo wielu ważnych sfer życia obywateli,
- 5) **nie generuje nowych kosztów**, udoskonala już zaplanowane inwestycje,
- 6) powstał przy znaczącym współudziale środowiska osób z niepełnosprawnościami.

Jakie obszary wspiera program?

8 obszarów: architektura, transport, edukacja, służba zdrowia, cyfryzacja, usługi, konkurencyjność i koordynacja.

Architektura

Poprawa dostępności bloków, mieszkań, instytucji publicznych i otaczającej nas przestrzeni. Wszystkie nowe inwestycje budowlane będą spełniać warunki dostępności. Będą projektowane tak, aby każdy mógł z łatwością z nich korzystać. Dla istniejących budynków, pojawią się nowe możliwości ich modernizacji (na przykład montaż barierek, podjazdów, dźwigów, lekko otwierających się drzwi czy automatycznego oświetlenia).

Transport

Wszystkie nowo zakupione autobusy, tramwaje i pociągi będą dostępne dla osób o szczególnych potrzebach. Działania dotyczą nie tylko pojazdów, ale również całej infrastruktury okołotransportowej. Planujemy sukcesywne modernizowanie dworców, przystanków, zajezdni, poczekalni, peronów i węzłów przesiadkowych.

Edukacja

Inwestycje, zakup wyposażenia i lepsza organizacja placówek oświatowych. Wyposażenie ich w sprzęt do nauczania np. niewidomych czy niesłyszących uczniów, lepsze oznaczenie pomieszczeń i korytarzy, kształcenie nauczycieli i przyszłych profesjonalistów. Przedszkola, szkoły i uczelnie staną się miejscami przyjaznymi wszystkim. Wiedza o dostępności pojawi się jako element programów nauczania w różnych zawodach np. architekt, urbanista czy programista.

Służba zdrowia

Poprawa dostępności architektonicznej przychodni i szpitali, które będą wyposażone w sprzęt ułatwiający komunikację (z osobą niesłyszącą, z osobą z zaburzeniami mowy) oraz swobodne poruszanie się (oznaczenia, podjazdy, odnośniki). Zostaną wprowadzone zmiany w procedurach z uwzględnieniem różnych potrzeb pacjentów oraz dodatkowe inwestycje w obszarze telemedycyny.

Cyfryzacja

Wszystkie serwisy administracji rządowej staną się dostępne tak, aby każdy obywatel mógł załatwić sprawę urzędową w szybki i wygodny sposób. Nadawców programów telewizyjnych będą zobowiązani do zapewnienia dostępności odbioru treści dla osób z różnymi niepełnosprawnościami.

Usługi

Osobom z niepełnosprawnościami zostanie zapewniona możliwość swobodnego skorzystania z usług powszechnych (komunikacja, poczta, transport, zakupy), także w wersji on-line. Zwiększy się dostęp do różnego rodzaju wydarzeń kulturalnych i społecznych np. poprzez poprawę dostępności obiektów sportowych, terenów rekreacyjnych oraz zabytków i miejsc kultury. Chcemy, żeby osoby z niepełnosprawnością albo z krótkotrwałą dysfunkcją ruchu nie były ograniczone żadnymi barierami, żeby mogły korzystać z życia społecznego na równych prawach.

Konkurencyjność przedsiębiorstw

Wspieranie przedsiębiorstw przy wprowadzaniu nowych, innowacyjnych produktów, technologii i usług. Wszystkie wspierane przez nas projekty będą miały na celu ogólne polepszenie jakości życia społeczeństwa. Projekty te będą dotyczyć różnych dziedzin m.in. ekologii, zdrowia, edukacji. Powstaną centra wiedzy projektowania uniwersalnego, dzięki czemu coraz więcej produktów i usług będzie dostosowana do potrzeb różnych odbiorców.

Koordinacja

Zapewnienie ośrodka koordynującego, którego zadaniem będzie tworzenie polityki państwa i zarządzanie procesami w zakresie poprawy dostępności. Program zakłada przygotowanie odrębnej, horyzontalnej ustawy o dostępności. Jej celem będzie stworzenie podstaw prawnych dla efektywnego wdrażania dostępności. Niezależnie od zmian w prawie krajowym - niezbędna jest zmiana mentalności. By to zrobić konieczna jest szeroka edukacja społeczna podnosząca świadomość i kształcenie różnych grup zawodowych w praktycznym zastosowaniu uniwersalnego projektowania.

Źródła finansowania

Program przewiduje, że w latach 2018-2025 kwota około 23,2 miliarda złotych zostanie przeznaczona na realizację celów określonych w Programie. Podstawowymi źródłami finansowania Programu są:

Publiczne środki zagraniczne (19,6 mld zł, co stanowi około 84% budżetu Programu), wśród których należy wymienić:

- Fundusze europejskie, czyli: Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, Europejski Fundusz Społeczny oraz Fundusz Spójności. Środki tych funduszy wydatkowane są poprzez realizację poszczególnych programów operacyjnych. Istotną część programu „Dostępność Plus” wpisuje się w cele wdrażanych obecnie programów operacyjnych, natomiast w pozostałej części konieczne będzie przeprowadzenie zmian w Umowie Partnerstwa i wybranych programach operacyjnych w celu wprowadzenia do nich działań wynikających z Programu Dostępność Plus. Działania, które dotychczas nie były planowane w programach operacyjnych zostaną wprowadzone jedynie na poziomie krajowych programów operacyjnych (Wiedza Edukacja Rozwój, Inteligentny Rozwój, Polska Cyfrowa). Nie przewiduje się zmian w regionalnych programach operacyjnych, natomiast część wydatków ponoszonych w ich ramach (inwestycje w przestrzeń i budynki publiczne, transport miejski, zakup i modernizacja taboru kolejowego) zostaną o objęte regułami dostępności, co pozwala włączyć je do budżetu Programu Dostępność Plus.
- Norweski Mechanizm Finansowy oraz Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego (czyli tzw. fundusze norweskie i fundusze EOG), które są formą bezzwrotnej pomocy zagranicznej.

Publiczne środki krajowe (2,3 mld zł, co stanowi około 10% budżetu Programu), wśród których należy wymienić:

- budżet państwa, w tym również w zakresie wkładu krajowego niezbędnego do współfinansowania działań z funduszy europejskich (344 mln zł, czyli ponad 1% budżetu Programu);
- środki jednostek samorządu terytorialnego stanowiące w znacznej części wkład krajowy niezbędny do współfinansowania działań z funduszy europejskich stanowiące (JST) (1,19 mld zł, czyli około 5% budżetu Programu);
- fundusze celowe: Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych (PFRON) (800 mln zł, czyli 3% budżetu Programu).

Środki prywatne (1,3 mld zł, co stanowi prawie 6% budżetu Programu).

Szacunkowy podział budżetu Programu na wyżej wymienione źródła prezentuje tabela poniżej.

Źródło	Całkowity budżet Programu (PLN)	Środki dodatkowe do zaangażowania (uwzględnione w całkowitym budżecie Programu)
Fundusze UE i EOG	19,6 mld	1,6 mld
Środki JST	1,19 mld	0,15 mld
Budżet Państwa	0,34 mld	0,23 mld
Fundusze celowe (PFRON)	0,8 mld	0,12 mld
Środki prywatne	1,3 mld	0,29 mld
SUMA	23, 2 mld	2,4 mld

- Budżet całego Programu stanowi około 1% inwestycji rozwojowych Strategii na Rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju. Realizacja proponowanych działań, co do zasady nie powinna angażować dodatkowych środków finansowych (poza wartościami wskazanymi w drugiej kolumnie poniżej tabeli) i będzie mieścić się w ramach finansowych określonych w SOR. Poza wskazanymi przypadkami zadania realizowane w ramach Programu sfinansowane zostaną w ramach limitu wydatków poszczególnych dysponentów bez konieczności ubiegania się o dodatkowe środki z budżetu państwa.
- Większość planowanych działań (blisko 90%), a zatem i nakładów finansowych wynika z zadań, które obecnie są realizowane lub zaplanowane w programach i budżetach poszczególnych instytucji rządowych i samorządowych, na przykład modernizacja sieci i infrastruktury kolejowej czy inwestycje samorządowe. Realizacja tych zadań nie będzie wiązała się zatem z koniecznością zwiększenia wydatków sektora instytucji rządowych i samorządowych, a jedynie zapewnienia, że zaplanowane wydatki realizowane są zgodnie z regułami dostępności. Budżet Programu Dostępność Plus obejmie te środki finansowe jednocześnie zapewniając, że wydatki ponoszone w ich ramach będą zgodne z celami Programu i przyczynią się do poprawy dostępności w zależności od typu danej inwestycji.
- Zgodnie z badaniami i statystykami międzynarodowymi (WHO) koszt zapewnienia dostępności inwestycji czy środka transportu na etapie ich planowania czy planowania zakupu to około 1-

10

2% pierwotnej wartości. Znane są również przypadki, w których analiza dostępności na etapie projektowania inwestycji oraz zastosowanie uniwersalnego projektowania wpłynęły na obniżenie jej pierwotnie zaplanowanego kosztu. Z kolei koszt modernizacji inwestycji lub taboru w związku z zapewnieniem dostępności już oddanego do użytku to 10-15% pierwotnej wartości inwestycji. Stąd niezwykle istotne jest, aby wydatki zaplanowane w budżetach poszczególnych instytucji (niezależnie od realizacji programu Dostępność Plus) od możliwie wczesnego etapu uwzględniały specyfikację dostępności.

Podmioty odpowiedzialne za finansowanie Programu:

Zapewnienie środków finansowych na realizację Działań Programu należy do instytucji odpowiedzialnych za koordynację danego Działania. Instytucje te zobowiązane są do zaplanowania budżetu dla danego Działania z uwzględnieniem środków aktualnie przeznaczonych na realizację określonych przedsięwzięć i środków wymagających dodatkowego zaangażowania.

Realizacja poszczególnych Działań odbędzie się w ramach limitów wydatków określonych dla części budżetowych właściwych dysponentów, bez konieczności ich zwiększania. Budżety danych Działań zostaną przedstawione w Planie Wdrażania Działania. Planowanie budżetowe będzie prowadzone zgodnie z przyjętymi zasadami dla poszczególnych źródeł finansowania wydatków publicznych.

Obszary wsparcia tj. architektura, transport, edukacja, cyfryzacja, zdrowie, kultura, konkurencyjność, koordynacja

1. Architektura:

DOSTĘPNOŚĆ BUDYNKÓW, LOKALI MIESZKALNYCH I PRZESTRZENI

DZIAŁANIE 1. Budynki bez barier

Celem Działania jest poprawa dostępności budynków mieszkalnictwa wielorodzinnego. W przypadku nowo budowanych inwestycji mieszkaniowych, lokale będą projektowane na zasadzie uniwersalności warunków technicznych i będą uwzględniać rozwiązania łatwo adaptowalne do zmieniających się potrzeb różnych użytkowników. W tym celu zostaną wprowadzone odpowiednie zmiany w prawie budowlanym – zostaną określone standardy dostępności. Działania związane z projektowaniem odbywać się powinny w kilku płaszczyznach:

a) Uniwersalność rozwiązań (na przykład brak schodów, wygodne poręcze, bezprogowe rozwiązania, odpowiednia wielkość pomieszczeń, umieszczanie włączników na wysokości umożliwiającej korzystanie z nich przez osoby na wózkach, dzieci, osoby starsze, stosowanie czujników sensorycznych do automatycznej obsługi funkcji mieszkaniowych). W ramach Programu przygotowany zostanie model dostępnego mieszkania z zastosowaniem rozwiązań uniwersalnych, zgodnie z opracowanym standardem. Możliwość adaptacji mieszkań do zmieniających się potrzeb użytkowników (na przykład stosowanie ścian umożliwiających późniejszy demontaż; stosowanie wideofonów z wyczuwalnymi przyciskami zamiast domofonów oraz wizualnej, a nie tylko głosowej informacji o otwieraniu drzwi; stosowanie szerszych nadproży w drzwiach łazienkowych w celu umożliwienia ich późniejszego przesunięcia).

b) W zależności od możliwości gminy, wybór lokalizacji zapewniający łatwy dostęp do podstawowych usług oraz możliwość integracji społecznej (handel, opieka zdrowotna, komunikacja miejska, kościoł, tereny zielone).

Działanie zakłada także uruchomienie programu dla samorządów terytorialnych, wspólnot mieszkaniowych, spółdzielni mieszkaniowych i towarzystw budownictwa społecznego, który umożliwi poprawę dostępności architektonicznej i komunikacyjnej części wspólnej budynku (na przykład montaż udźwiękowionej windy z napisami brajlowskimi, obniżenie pierwszego przystanku windy do poziomu gruntu z wykorzystaniem nieużytkowanych pomieszczeń przeznaczonych pierwotnie do zbiórki śmieci, wymiana domofonów na wideofony z zapewnionymi wyczuwalnymi przyciskami, podjazdy zamiast schodów, informacja dźwiękowa, wizualna, dotykowa) oraz usuwania barier na osiedlach mieszkaniowych.

Działanie obejmie także dofinansowanie do likwidacji barier architektonicznych w istniejącym zasobie mieszkaniowym (na przykład budowa pochylni, poręczy i uchwytów, dostępność łazienki i WC oraz

mebli kuchennych). W przypadku występowania barier architektonicznych, których usunięcie ze względu na koszty czy możliwości architektoniczne nie jest uzasadnione, będzie istniała możliwość dofinansowania do zamiany mieszkania na bardziej dostępne – zarówno w zakresie barier architektonicznych, jak i oprzyrządowania odpowiedniego do rodzaju niepełnosprawności. Wprowadzone zostaną odpowiednie zmiany legislacyjne, aby zadanie było możliwe do dofinansowania ze środków PFRON.

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: PFRON, Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki, MRPiPS, samorządy, inwestorzy, deweloperzy, spółdzielnie i wspólnoty mieszkaniowe, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 2. 100 gmin bez barier

W życiu codziennym dostępność różnych miejsc w przestrzeni publicznej, z których korzystamy każdego dnia – na przykład chodniki, skwery, place, szkoła, przedszkole, park, przejście podziemne, przystanek autobusowy – jest jednym z fundamentalnych elementów przyjaznego otoczenia. Przykładami rozwiązań zapewniających dostępność przestrzeni są przejścia dla pieszych, żłobione płyty chodnikowe z wypustkami i obniżonym krawężnikiem na szerokość wózka inwalidzkiego czy sygnały dźwiękowe przy sygnalizacji świetlnej.

Działanie zakłada przeprowadzenie konkursu, w którym wybrane gminy otrzymają doradztwo w oparciu o przeprowadzone audyty przestrzeni miejskich lub badania, a następnie opracowane zostaną indywidualne plany poprawy ich dostępności. Działanie to będzie realizowane wspólnie z mieszkańcami, tak aby jak najlepiej zidentyfikować bariery i potrzeby. Przewiduje się preferencje dla małych miast, gmin i obszarów wiejskich. Po opracowaniu planów dla 100 gmin, w oparciu o instrumenty grantowe i pożyczkowe bariery te będą mogły zostać usunięte.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: samorządy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 3. Służby architektoniczno-budowlane wrażliwe na dostępność

Nawet najlepiej napisane akty prawa nie staną się rzeczywistością, jeśli nie będą konsekwentnie stosowane. Słabe stosowanie przepisów, ich nieprzestrzeganie oraz zbyt swobodne interpretowanie

nie mogą w przypadku dostępności stać się utrwaloną praktyką. Warunkiem ich skuteczności jest wprowadzenie mechanizmów kontrolnych, gwarantujących dostępność nowych obiektów i przestrzeni. Zostaną opracowane procedury postępowania służb w zakresie weryfikacji dostępności na etapie planowania inwestycji (tworzenia zapisów oraz wymagań zamówienia publicznego), projektowania, wykonywania i nadzoru nad inwestycjami.

Warunkiem skutecznego zastosowania architektonicznych standardów dostępności jest przygotowanie organów administracji architektoniczno-budowlanej (kadry planowania przestrzennego, w tym pracownicy gmin biorących udział w postępowaniu o wydanie decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowaniu terenu oraz opracowujący projekty miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, służby konserwatorskie, pracownicy organów administracji architektoniczno-budowlanej, inżynierowie budownictwa, infrastruktury, drogownictwa, projektanci i architekci, a w dalszej kolejności także zarządców i administratorów obiektów) do skutecznego projektowania, wykonywania i nadzoru nad inwestycjami, również w zakresie ich dostępności. W tym celu przewiduje się szkolenia z praktycznego stosowania zasad projektowania uniwersalnego w budynkach i ich otoczeniu oraz podnoszenia wiedzy i świadomości na temat potrzeb osób starszych i osób z niepełnosprawnościami.

Aby uwrażliwić na dostępność inwestorów, przewiduje się uruchomienie dla nich przez służby nadzoru budowlanego usług doradczych i konsultacyjnych.

Opracowane zostaną procedury postępowania służb w zakresie weryfikacji dostępności przed (etap projektowania i zatwierdzania projektu), w trakcie i po zakończeniu inwestycji (odbior). Dotyczy to na przykład uwzględnienia dostępności w lokalnych planach zagospodarowania przestrzennego, wydawanych pozwoleń na budowę czy użytkowanie obiektów. Uregulowany zostanie także sposób postępowania wobec inwestycji, które nie spełnią standardów dostępności – na przykład w drodze pozwoleń częściowych lub czasowych z obowiązkiem naprawienia uchybień.

Okres realizacji: od 2018 roku Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: GUNB, Narodowy Instytut Architektury i Urbanistyki, powiatowe inspektoraty nadzoru budowlanego, samorządy, architekci i planiści, organizacje pozarządowe.

EFEKTY JUŻ REALIZOWANYCH DZIAŁAŃ Z PROGRAMU DOSTĘPNOŚĆ PLUS:

- 1) uruchomiony Fundusz Dostępności - złożone 39 wniosków o pożyczki na łączną kwotę 17,43 mln zł (udzielonych 6 pożyczek na kwotę 1,89 mln zł)
- 2) portal internetowy budowlaneabc.gov.pl zawierający informacje nt. standardów projektowania uniwersalnego dla mieszkalnictwa

- 3) ponad 1500 pracowników służb architektoniczno-budowlanych przeszkolonych z zakresu dostępności
- 4) ekspertyza techniczna w zakresie możliwości montażu dźwigów osobowych w istniejących budynkach wielorodzinnych
- 5) wsparcie kilkudziesięciu małych i średnich miast w opracowaniu programów rozwojowych, uwzględniających dostępność i wdrożenie rozwiązań w tym zakresie
- 6) ponad 400 projektów z rozwiązaniami umożliwiającymi udział w nich osób z niepełnosprawnościami (racjonalne usprawnienia)
- 7) ponad 1500 obiektów częściowo dostosowanych do potrzeb osób z niepełnosprawnościami w projektach współfinansowanych ze środków UE

2. Transport:

DOSTĘPNOŚĆ TRANSPORTU PUBLICZNEGO I PRYWATNEGO

DZIAŁANIE 4. Dostępny transport kolejowy

Warunki świadczenia usług transportu kolejowego zostały już kilka lat temu określone przez Komisję Europejską w postaci rozporządzenia (TSI PRM) nr 1300/2014/EU. Rozporządzenie stanowi jak musi wyglądać infrastruktura i tabor kolejowy w krajach Unii Europejskiej pod kątem zapewnienia ich dostępności dla osób z niepełnosprawnościami i osób o ograniczonej mobilności. Rozporządzenie weszło w życie od 1 stycznia 2015 roku i ma zastosowanie dla nowego taboru i nowo powstającej infrastruktury. Konieczne jest opracowanie Krajowego Planu Wdrożenia (KPW) tego rozporządzenia.

Realizacja KPW TSI PRM pozwoli na uzyskanie faktycznej poprawy dostępności w odniesieniu do:

- dworców kolejowych – co najmniej 46%;
- peronów – co najmniej połowa (35 % peronów będzie posiadało oznaczenia dotykowe i ścieżki prowadzące dla osób niewidomych);
- kolejowego taboru przewozowego (wielkość uśredniona dla wszystkich rodzajów taboru wykorzystywanego w przewozach osób) – 35%.

Przewiduje się, że równoległe do wskazanych w KPW TSI PRM działań, zostaną opracowane:

- strategię dostępu do infrastruktury pasażerskiej wszystkim osobom z niepełnosprawnościami i osobom o ograniczonej możliwości poruszania się wraz z przepisami ruchowymi dla każdej stacji pasażerskiej i wdrożone poprzez odpowiednie procedury i szkolenia personelu;
- strategię przewoźników kolejowych określającą dostęp do taboru przewozowego przez cały czas jego pracy i wdrożone przez odpowiednie procedury i szkolenie personelu pokładowego;
- zasady tworzenia map dotykowych (planów tyflograficznych) stacji pasażerskich dla podróżnych niewidomych tak, aby według jednego wzoru było możliwe ich wykonanie dla tych obiektów.

Okres realizacji: od połowy 2018 roku Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: UTK, PKP S.A., PKP PLK, samorządy, przewoźnicy kolejowi, producenci i projektanci taboru kolejowego administratorzy i zarządcy infrastruktury transportowej tworzącej wraz z transportem kolejowym multimodalny węzeł przesiadkowy.

DZIAŁANIE 5. Remont i przebudowa 200 stacji pasażerskich

Celem Działania będzie eliminacja barier architektonicznych istniejącej infrastruktury kolejowej, dla której podejmowane będą prace modernizacyjne lub remontowe. Wszystkie przeprowadzane modernizacje będą skutkować dostosowaniem do wymogów dostępności. W świetle wymagań TSI PRM, odnośnie podsystemu „Infrastruktura” prace adaptacyjne związane z dostępnością będą dotyczyć stworzenia zasad standaryzacji infrastruktury składających się z jednolitych, porównywalnych, integralnych i zapewniających bezpieczeństwo elementów między innymi: parkingów i przystanków transportu publicznego, tras dojścia wolnych od przeszkód, drzwi i wejść, posadzek, sygnalizacji przeszkód przezroczystych, toalet i stanowisk przewijania dzieci, mebli i urządzeń wolnostojących, kas i automatów biletowych, punktów informacyjnych i punktów obsługi klienta, oświetlenia, informacji wizualnych: jednolitych i zapewniających bezpieczeństwo tablic i planów tyflograficznych dla osób niewidomych i słabo widzących, drogowskazów, piktogramów, informacji drukowanej lub dynamicznej.

Zgodnie z danymi z września 2017 roku na sieci kolejowej Polski znajduje się obecnie 639 czynnych dworców kolejowych, z czego 586 jest zarządzanych przez PKP S.A. Usuwanie barier w zakresie dostępności infrastruktury dworców, stacji pasażerskich i przystanków osobowych będzie realizowane poprzez odnowę lub modernizację istniejących, a także budowę nowych obiektów. Podejmowane działania inwestycyjne w pierwszej kolejności będą dotyczyć tych obiektów, które są:

- zlokalizowane na liniach kolejowych wchodzących w układ Transeuropejskiej Sieci Transportowej TEN-T;

- ważnymi węzłami przesiadkowymi wymienionymi w „Planie zrównoważonego rozwoju transportu publicznego transportu zbiorowego w zakresie sieci komunikacyjnej w zakresie międzywojewódzkich i międzynarodowych przewozów pasażerskich w transporcie kolejowym”;
- wymienione w planach transportowych marszałków województw, wykonujących zadania organizatora publicznego transportu zbiorowego w wojewódzkich przewozach pasażerskich;
- położone w miejscowościach o charakterze turystycznym i sanatoryjno- uzdrowiskowym, zgłaszane do procesu dostosowawczego przez instytucje i organizacje zrzeszające osoby z niepełnosprawnościami.

Zaplanowano także opracowanie wytycznych architektonicznych dla multimodalnych węzłów przesiadkowych – wspólnego dokumentu dla wszystkich zarządców obiektów wchodzących w tzw. węzły przesiadkowe. Celem jest uniknięcie sytuacji, w której stacja pasażerska (perony, drogi dojścia oraz dworzec) jest dostępna dla osób o szczególnych potrzebach, a parking, przystanek autobusowy, drogi dojścia do terenu kolejowego pozostają niedostosowane.

Okres realizacji: od 2018 roku Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: UTK, PKP S.A., PKP PLK, JST, samorządy, zarządcy dworców, służby konserwatorskie, architekci i planiści, administratorzy i zarządcy infrastruktury transportowej tworzącej wraz z transportem kolejowym multimodalny węzeł przesiadkowy, organizacje pozarządowe.

DZIAŁANIE 6. Dostępny transport zbiorowy

Celem Działania jest poprawa stopnia dostępności taboru pasażerskiego w transporcie publicznym (autobusowym i tramwajowym) poprzez wymianę (zakup) taboru na w pełni dostępny oraz modernizację taboru aktualnie użytkowanego. W przypadku środków transportu miejskiego (autobusowego, tramwajowego, trolejbusowego), transportu zbiorowego samochodowego (busy, autobusy, autokary) w obecnym stanie prawnym nie istnieją w Polsce ogólne normy techniczne i organizacyjne regulujące dostępność. Częściowo są one zapewniane przez normy określone indywidualnie przez każdego z przewoźników lub władze lokalne sprawujące nadzór nad miejskim transportem zbiorowym. Poprawa stopnia dostępności tej części rynku usług transportowych będzie określona legislacyjnie na poziomie prawodawstwa krajowego. W tym celu opracowana zostanie ekspertyza wskazująca standardy techniczne dla różnych środków transportu, a następnie standardy zostaną wprowadzone w życie, jako obligatoryjne poprzez przepisy prawne. Pozwoli to na zapewnienie technicznej dostępności (na przykład niskopodłogowe, komunikaty głosowe o kierunku jazdy i numerze linii, wewnętrzne z nazwami przystanków, sygnały wizualne, drzwi otwierające się automatycznie lub przez kierowcę, poręcz przy każdych drzwiach) wszystkich kupowanych środków transportu od dnia wejścia w życie przepisów prawnych oraz wprowadzenie odpowiedniego okresu przejściowego na zapewnienie dostępności lub wycofanie z użytku taboru obecnie użytkowanego.

17

LIDER PROJEKTU
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Rzeszowie
ul. Hetmańska 9
35-045 Rzeszów
Województwo Podkarpackie

PARTNER PROJEKTU
Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
al. IX Wieków Kielc 3
25-516 Kielce
Województwo Świętokrzyskie

Jak wynika z Ekspertyzy w zakresie dostępności kolejowych obiektów obsługi podróżnych z niepełnosprawnościami oraz ograniczoną możliwością poruszania, opracowanej na zlecenie UTK, obowiązujące aktualnie przepisy prawa w sposób istotny ograniczają możliwości budowy nowych, zintegrowanych węzłów przesiadkowych, a takie właśnie obiekty wpływają na stopień dostępności transportu dla osób z niepełnosprawnością – nie tylko kolejowego, ale również autobusowego (dalekobieżnego), systemów transportowych miejskiej komunikacji publicznej czy transportu samochodowego. Z przywołanego dokumentu wynika między innymi, że w obliczu braku czytelnych uwarunkowań prawnych, tego typu inwestycje wymagają przede wszystkim dobrej woli współdziałania ze strony kolei, gmin, powiatów, województw, operatorów i organizatorów transportu zbiorowego. Usunięcie opisanych barier i uproszczenie zasad budowy zintegrowanych węzłów przesiadkowych w Polsce będzie jednym z zadań realizowanych w ramach Programu.

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: samorządy, przewoźnicy miejscy i międzymiastowi, producenci i projektanci środków transportu, UTK

DZIAŁANIE 7. Szkolenia dla pracowników sektora transportu

Warunkiem skutecznego zastosowania standardów dostępności w transporcie jest przygotowanie personelu i obsługi do ich zastosowania. W tym celu przewiduje się opracowanie i sfinansowanie realizacji jednolitego programu szkolenia z zakresu praktycznego stosowania zasad dostępności wobec pasażerów o szczególnych potrzebach między innymi dla służb technicznych i drużyn konduktorskich, pracowników przewoźników autobusowych, zakładów transportowych. Nierzadko tylko obecność drugiego człowieka i asysta osobista umożliwi w pełni pokonanie wszystkich występujących barier. Ważne, aby osoby o szczególnych potrzebach nie musiały podróżować z asystentem, ale mogły liczyć na pomoc pracowników i personelu przewoźników czy zarządców obiektów transportowych.

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: MI

Podmioty współpracujące: samorządy, przewoźnicy miejscy i międzymiastowi, organizacje pozarządowe.

DZIAŁANIE 8. Transportowa aplikacja mobilna

Pełna informacja o warunkach realizacji usługi transportowej jest dla wielu osób o szczególnych potrzebach kluczowa do podejmowania decyzji o wyborze środka transportu czy trasy dojazdu. Aktualnie brakuje wspólnego dla wszystkich podmiotów kolejowych czy autobusowych standardu publikacji informacji oraz rozwiązania mobilnego (e-narzędzia), które umożliwiłoby osobom z niepełnosprawnościami dokonywanie zgłoszeń dotyczących pomocy w zakresie bieżącego wsparcia w

procesie całej podróży. Konieczne jest także wdrażanie usług i narzędzi mobilnych, które będą stanowiły wsparcie osób z niepełnosprawnościami w procesie planowania i realizacji podróży oraz obsługi posprzedażowej. Stąd w Działaniu zostanie przygotowana interaktywna, darmowa aplikacja na urządzenia mobilne, która pozwoli na zapoznanie się z opiniami i informacjami innych użytkowników na temat miejsc przesiadkowych, dworców i przystanków. Aplikacja będzie zawierać szczegółowy opis dostępności budynków, peronów, środków transportu czy procedur komunikacyjnych i rozkładów jazdy. Aplikacja będzie tworzona przy współpracy przewoźników kolejowych oraz jej użytkowników, pozwalając na wprowadzanie aktualnych informacji, uwzględniających różne potrzeby użytkowników na przykład osób niewidomych, niesłyszących, poruszających się na wózku. Aplikacja zostanie opracowana zgodnie ze standardem WCAG 2.0 i powinna współpracować z technologiami wspomagającymi (na przykład udźwiękowienie telefonu/tabletu, powiększanie obrazu).

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: MC, samorządy, przewoźnicy miejscy i międzymiastowi, organizacje pozarządowe, podróżni

EFEKTY JUŻ REALIZOWANYCH DZIAŁAŃ Z PROGRAMU DOSTĘPNOŚĆ PLUS:

- 1) blisko 120 zmodernizowanych dworców kolejowych, dostosowanych do obsługi osób o ograniczonej mobilności
- 2) 408 nowych lub przebudowanych peronów kolejowych, dostępnych dla osób o ograniczonej możliwości poruszania się
- 3) obecnie ponad 200 peronów wyposażonych jest w dźwigi osobowe, ponad 60 w platformy pionowe, a 120 w platformy przyschodowe, 650 peronów wyposażono w dotykowe pasy ostrzegawcze, na 780 stacjach pasażerskich wybudowano pochylnie prowadzące na perony
- 4) zakupiono 336 szt. taboru miejskiego dostępnego dla osób ze szczególnymi potrzebami (292 autobusy, 40 trolejbusów i 4 tramwaje)
- 5) 21 zakupionych elektrycznych zespołów trakcyjnych (pociągi) dostosowanych do przewozu osób niepełnosprawnych oraz zmodernizowane zaplecza techniczno-postojowego SKM w Warszawie
- 6) 21 stacji i 45 przystanków kolejowych dostosowanych pod kątem dostępności
- 7) 60 niskopodłogowych tramwajów zakupionych w Poznaniu
- 8) 13 sztuk zakupionego nowoczesnego, niskopodłogowego taboru dla II linii metra w Warszawie;
- 9) 30 przedsiębiorstw transportu zbiorowego z wdrożonymi standardami w zakresie obsługi osób o szczególnych potrzebach
- 10) 13 miast Polski wyposażonych w 190 zeroemisyjnych, elektrycznych autobusów komunikacji miejskiej zgodnych ze standardami dostępności
- 11) uruchomione szkolenia dla 5 tysięcy pracowników sektora transportu publicznego
- 12) uruchomione wsparcie finansowe dla 150 gmin na finansowanie transportu indywidualnego "door-to-door"

- 13) dystrybucja broszur informacyjnych dotyczących standardów obsługi pasażerów z niepełnosprawnościami dla prowadzących pojazdy komunikacji miejskiej.

3. Edukacja:

DOSTĘPNOŚĆ EDUKACJI DLA OSÓB Z NIEPEŁNOSPRAWNOŚCIAMI

DZIAŁANIE 9. 200 szkół bez barier

Celem Działania jest eliminowanie barier w zakresie szeroko rozumianej dostępności szkół, kierując się zasadami dostępności oraz – w przypadku istotnie modernizowanych placówek – koncepcją uniwersalnego projektowania. Działanie będzie polegało na zorganizowaniu konkursu dla zainteresowanych organów prowadzących placówki edukacyjne. Zostaną one poddane kompleksowym audytom dostępności w wymiarze architektonicznym, komunikacyjno-informacyjnym, organizacyjnymi i proceduralnym. W oparciu o określone kryteria zostanie wybranych 200 szkół, w których po analizie uwarunkowań i potrzeb opracowane zostaną plany poprawy ich dostępności. Następnie dzięki wsparciu funduszy europejskich, zapewnione będzie doskonalenie kadry oraz dokonywane będą inwestycje i zakupy, które zapewnią poprawę dostępności budynków, transportu, wyposażenia i pomocy dydaktycznych i oferty edukacyjno-terapeutycznej w formatach dostępnych do indywidualnych potrzeb i organizację pracy ukierunkowaną na potrzeby wszystkich uczniów.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: MEN, samorządy, szkoły, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 10. Asystent ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi

Celem Działania jest wypracowanie, przetestowanie, a następnie wdrożenie modelu (finansowego i organizacyjnego) indywidualnego wsparcia uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, w tym z niepełnosprawnościami, którzy uczęszczając do przedszkoli i szkół ogólnodostępnych napotykają na trudności w funkcjonowaniu, ograniczające ich możliwości aktywnego uczestnictwa w życiu placówki edukacyjnej. Wymaga to tworzenia podstaw prawnych i zapewnienia źródeł finansowania dla usługi asystenta ucznia, a także przygotowania osób do pełnienia funkcji asystenta. Usługa tego rodzaju będzie docelowo dedykowana uczniowi o specjalnych potrzebach edukacyjnych, a jej głównym zadaniem jest umożliwienie każdemu dziecku uczestnictwa w zajęciach edukacyjnych na równi z innymi dziećmi i wsparcie funkcjonowania uczniów w otoczeniu szkolnym na najwyższym dla niego do osiągnięcia poziomie.

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: MEN

Podmioty współpracujące: MliR, samorządy, przedszkola i szkoły, poradnie psychologiczno-pedagogiczne, organizacje pozarządowe.

DZIAŁANIE 11. Wsparcie edukacji włączającej

Celem Działania jest stworzenie systemu bieżącego, specjalistycznego wsparcia dla nauczycieli przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, do których uczęszczają dzieci i młodzież ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, co będzie służyło zapewnieniu wysokiej jakości edukacji dla każdego dziecka i ucznia. W celu wsparcia nauczycieli i kadry zarządzającej w rozpoznawaniu potrzeb rozwojowych i edukacyjnych uczniów oraz dostosowaniu systemu szkolnego do potrzeb uczniów, zakłada się przeprowadzenie pilotażu rozwiązań zapewniających działania wspierające na terenie przedszkola czy szkoły. Zakłada się wykorzystanie potencjału kadrowego oraz wyposażenia w sprzęt specjalistyczny i dostosowane materiały dydaktyczne istniejących placówek specjalnych (specjalnych ośrodków szkolno - wychowawczych – SOSW, młodzieżowych ośrodków wychowawczych – MOW, młodzieżowych ośrodków socjoterapii – MOS). Do zadań tych placówek już obecnie należy wspieranie przedszkoli i szkół ogólnodostępnych, do których uczęszczają dzieci i młodzież z niepełnosprawnościami, niedostosowani społecznie lub zagrożeni niedostosowaniem społecznym, brak jednak szczegółowych regulacji w tym zakresie sprawia, że często zadania te nie są realizowane. Centra powinny ściśle współpracować z otoczeniem w lokalnej społeczności działającym na rzecz dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Pilotaż uwzględni również potrzeby edukacyjne wynikające z różnych rodzajów niepełnosprawności (na przykład dzieci z jednoczesnym uszkodzeniem słuchu i wzroku, dzieci głuchych, niewidomych i słabo widzących, z niepełnosprawnością ruchową, autyzmem).

W działaniu tym będą również podejmowane inicjatywy na rzecz prowadzenia edukacji dwujęzycznej (jako jedno z możliwych rozwiązań w zakresie edukacji dzieci głuchych), a także z zakresu upowszechniania dostępu do ośrodków wczesnego wspomaganie rozwoju dzieci z niepełnosprawnościami. Inicjatywy te będą prowadzone przy szerokim zaangażowaniu podmiotów współpracujących.

Okres realizacji: od 2018 roku Koordynator: MEN

Podmioty współpracujące: MKiDN, samorządy, przedszkola i szkoły ogólnodostępne, ośrodki specjalne (SOSW, MOW, MOS), poradnie psychologiczno-pedagogiczne, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 12. Studia bez barier

Szkolnictwo wyższe jest poziomem edukacji, na którym wdrożono już w pewnym stopniu model edukacji włączającej. Nie wszędzie jednak istnieją możliwości do studiowania przez osoby o specjalnych potrzebach edukacyjnych. Dlatego

planowane jest przeprowadzenie audytów wybranych uczelni, obejmujących ocenę dostępności architektonicznej, komunikacyjnej, administrowanych stron internetowych, narzędzi informatycznych i procedur kształcenia pod kątem ich dostępności. Działanie będzie polegało na zorganizowaniu konkursu, w którym wybranych zostanie 100 uczelni, które otrzymają środki na likwidację barier w dostępie do edukacji. Dodatkowo uczelnie te będą mogły wprowadzić do swoich programów nauczania wyrównujące szanse studentów z niepełnosprawnościami (na przykład: egzaminy czy wykłady on-line; możliwość załatwienia spraw studenckich przez Internet; możliwość zrobienia kursu na prawo jazdy przez studenta z niepełnosprawnością).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MNiSW

Podmioty współpracujące: MKiDN, uczelnie, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 13. Dostępność w programach kształcenia

Celem Działania jest uwrażliwienie studentów, w tym szczególnie kierunków technicznych, pedagogicznych i artystycznych na różne potrzeby osób w społeczeństwie, poprzez uwzględnienie dostępności w programach kształcenia. W tym celu na kierunkach między innymi architektury, architektury wnętrz, budownictwa, urbanistyki, informatyki, programowania, wzornictwa przemysłowego, inżynierii lądowej projektowania, wzornictwa, przewidziane jest opracowanie i wdrożenie modelowych programów edukacyjnych w zakresie projektowania uniwersalnego. Studenci będą mieli okazję poznać różnorodne potrzeby użytkowników w zakresie mobilności i percepcji oraz w wymiarze praktycznym zasady uniwersalnego projektowania produktów i usług. Zaplanowano także włączenie na stałe zagadnienia specjalnych potrzeb edukacyjnych do programów kształcenia wszystkich nauczycieli (na przykład w zakresie przygotowania prostych materiałów edukacyjnych przez nauczycieli, wykładowców czy trenerów). Przewiduje się przegląd podstaw programowych wychowania przedszkolnego, kształcenia ogólnego i w zawodach w zakresie uwzględnienia zagadnień dotyczących projektowania uniwersalnego. Ważne jest, aby nauczyciele na każdym etapie edukacji w opracowywanych programach nauczania uwzględniali potrzeby dzieci i młodzieży ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Okres realizacji: od połowy 2018 roku

Koordynator: MNiSW

Podmioty współpracujące: MEN, MKiDN, uczelnie, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 14. Kadry dla edukacji włączającej

Zwiększenie kompetencji, umiejętności i zmiana postaw wobec uczniów i studentów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi to warunek konieczny dla rozwoju i upowszechnienia włączających form edukacji. Dotyczy to zarówno personelu, kadry szkół i uczelni, jak i ich organów prowadzących, oraz innych pracowników placówek edukacyjnych, pracowników nadzoru pedagogicznego i pracowników uczelni. W Działaniu przewidziano opracowanie programów oraz organizację cyklu wysokiej jakości szkoleń, służących refleksji nad dotychczasowym sposobem postrzegania różnych potrzeb, w tym dotyczących niepełnosprawności, doskonalenia procesu rozpoznawania potrzeb osób uczących się oraz strategii nauczania w zróżnicowanych grupach, a także współpracy z innymi podmiotami w tworzeniu bardziej dostępnych warunków kształcenia.

Okres realizacji: od połowy 2019 roku Koordynator: MNiSW

Podmioty współpracujące: ORE, MEN, MKiDN, placówki doskonalenia nauczycieli, uczelnie wyższe, organizacje pozarządowe

EFEKTY JUŻ REALIZOWANYCH DZIAŁAŃ Z PROGRAMU DOSTĘPNOŚĆ PLUS:

- 1) opracowany standard „dostępnej szkoły”
- 2) 150 szkół podstawowych otrzyma granty na finansowanie dostępności wg modelu
- 3) 85 uczelni już realizuje projekty na dostosowanie swojej działalności do potrzeb studentów i pracowników z niepełnosprawnościami
- 4) uruchomiono 35 nowych programów nauczania dla uczelni, uwzględniających kwestie dostępności
- 5) 11 tys. uczniów ze 100 szkół podstawowych uczestniczyło w lekcjach i warsztatach o dostępności (w ramach konkursu „uDOSTĘPNniacze”)
- 6) opracowany nowy model edukacji włączającej w Polsce
- 7) opracowany standard wsparcia dla ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi
- 8) opracowane cyfrowe materiały edukacyjne dostępne dla uczniów ze szczególnymi potrzebami

- 9) liczne webinaria i szkolenia z zakresu dostępności, dostępne dla szerokiej publiczności i różnych grup zawodowych (np. urzędników, dziennikarzy)
- 10) powstały pierwsze cyfrowe lektury szkolne w formie dostępnej dla uczniów ze szczególnymi potrzebami.

4. Służba zdrowia:

DOSTĘPNOŚĆ W OCHRONIE ZDROWIA

DZIAŁANIE 15. 100 placówek służby zdrowia bez barier

Celem Działania będzie poprawa dostępności architektonicznej, cyfrowej, komunikacyjnej i organizacyjnej wybranych w konkursie podmiotów leczniczych. Planowane jest przeprowadzenie audytów dostępności w 100 placówkach pod kątem występowania barier, w tym szczególnie oceny możliwości i jakości obsługi osób z niepełnosprawnościami. Prace adaptacyjne związane z dostępnością będą dotyczyć na przykład zapewnienia podjazdów dla osób poruszających się na wózkach inwalidzkich, dostosowania pomieszczeń sanitarnych i alternatywnego oznakowania przestrzeni, w tym gabinetów lekarskich. W procesie usuwania barier realizowane będą działania dla poprawy dostępności gabinetów, w tym do urządzeń wspomagających, właściwej obsługi osób z niepełnosprawnościami przez odpowiednio przeszkolonych pracowników służby zdrowia, finansowanie alternatywnych sposobów komunikacji z placówką i w placówce oraz zapewnienie standaryzacji organizacji pracy i procedur. Bariery technologiczne będą znoszone poprzez wyposażanie placówek zdrowotnych w komputery i inny sprzęt IT, w tym potrzebny do udzielania świadczeń w modelu telemedycznym oraz poprawę dostępności stron internetowych. Działanie zakłada też opracowanie i upowszechnienie w różnych formatach materiałów informacyjnych, z których osoby z niepełnosprawnościami, także intelektualnymi, będą mogły dowiedzieć się o profilaktyce zdrowotnej.

Okres realizacji: od 2019 roku (audyt w 2018 roku) Koordynator: MZ

Podmioty współpracujące: samorządy, podmioty wykonujące działalność leczniczą, organizacje pacjentów, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 16. Dostępne usługi medyczne

Nie zawsze świadczenia medyczne, które są przedmiotem publicznego finansowania spełniają wymogi dostępności na zasadzie równoprawnego dostępu. Celem Działania jest opracowanie

rekomendacji uzależniających kontraktowanie świadczeń opieki zdrowotnej od zapewnienia dostępności placówek i usług medycznych dla osób o szczególnych potrzebach. Spełnianie przez świadczeniodawców, określonych, wyższych wymogów w tym zakresie powinno skutkować stworzeniem bardziej korzystanych warunków w procesie kontraktowania świadczeń.

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: MZ

Podmioty współpracujące: NFZ, podmioty wykonujące działalność leczniczą, organizacje pacjentów, organizacje pozarządowe

EFEKTY JUŻ REALIZOWANYCH DZIAŁAŃ Z PROGRAMU DOSTĘPNOŚĆ PLUS:

- 1) opracowany standard dostępności dla przychodni i szpitali
- 2) 50 szpitali i 250 przychodni otrzyma granty na dostosowanie budynków do potrzeb pacjentów z niepełnosprawnościami wg tego standardu
- 3) uruchomiona videoinfolinia dla osób głuchych w zakresie pomocy w opiece zdrowotnej
- 4) utworzone 6 środowiskowych centrów zdrowia psychicznego dla osób w kryzysach psychicznych
- 5) kilkanaście dziennych domów opieki medycznej, ułatwiających opiekę i rehabilitację seniorów i osób zależnych.

5. Cyfryzacja:

DOSTĘPNOŚĆ CYFROWA

DZIAŁANIE 17. Dostępne serwisy internetowe i aplikacje mobilne

Celem Działania jest zapewnienie dostępności publicznych serwisów i stron internetowych, ze szczególnym uwzględnieniem tych, które służą do kontaktów z obywatelami. Strony staną się bardziej dostępne, co osiągnięte zostanie przez wdrożenie nowych przepisów i aktualizacje istniejących. Każda strona zawierać będzie deklaracje dostępności, by pomóc w zorientowaniu się w jej sposobie działania, jak również w korzystaniu z elementów świadomie pozostawionych jako niedostępne. Dla każdego elementu niedostępnego, umożliwiony zostanie alternatywny dostęp do informacji - w innej formie elektronicznej lub telefonicznie. Zapewniona zostanie również możliwość zgłaszania przez obywateli uwag i skarg na dostępność serwisu, strony czy aplikacji, tak by elementy nieświadomie uczynione niedostępnymi mogły zostać zamienione na dostępne.

Dodatkowo w ramach Działania opracowane zostaną narzędzia do tworzenia modelowych serwisów oraz materiały ułatwiające tworzenie dostępnych stron i dokumentów, w tym wytycznych dla stosownych w administracji systemów zarządzania treścią. Udostępnione zostaną dla wszystkich

25

instytucji publicznych dostępne (zgodne z zaleceniami standardu WCAG), darmowe szablony Biuletynów Informacji Publicznej.

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: MC

Podmioty współpracujące: instytucje publiczne, podmioty realizujące usługi publiczne, projektanci i wykonawcy serwisów internetowych, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 18. Dostępne treści multimedialne

Dla realizacji prawa dostępu osób z niepełnosprawnościami do treści multimedialnych zaplanowane zostały:

- poprawa dostępności usług medialnych w drodze nowelizacji ustawy o radiofonii i telewizji i zobowiązania nadawców telewizyjnych do zapewnienia 50% emitowanych programów z audiodeskrypcją i napisami na żywo;
- zobowiązanie producentów materiałów filmowych, współfinansowanych ze środków publicznych do zapewnienia w nich audiodeskrypcji napisów dla niesłyszących lub tłumacza PJM;
- Wprowadzenie rozwiązań (standardów, certyfikatów) dla producentów lub dystrybutorów filmowych, wprowadzających filmy zagraniczne na polski rynek, umożliwiających dostęp do dystrybuowanych przez nich treści osobom z niepełnosprawnościami, w tym osobom z dysfunkcją wzroku (na przykład audiodeskrypcja, wersja lektorska) lub dysfunkcją słuchu (na przykład napisy dla niesłyszących, tłumacz PJM);
- udostępnianie treści edukacyjnych (na przykład e-podręczniki, przewodniki, atlasy z mapami, czasopisma), między innymi poprzez proces cyfryzacji treści oparty na ujednoczonych zasadach, umożliwiający korzystanie osobom z różnymi niepełnosprawnościami (w tym na przykład dofinansowanie digitalizacji zasobów na rzecz portali oferujących je na wolnych zasobach).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MKiDN

Podmioty współpracujące: MEN, PFRON, KRRiTV, PISF, Biblioteka Narodowa,

nadawcy, producenci, dystrybutorzy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 19. Przyjazny urząd

Warunkiem poprawy dostępności podmiotów realizujących zadania publiczne jest wyposażenie pracowników administracji publicznej w kompetencje z zakresu dostępności cyfrowej w tworzeniu i udostępnianiu treści elektronicznych oraz w tworzeniu dokumentów w języku prostym, przyjaznym dla obywatela. W tym celu przewiduje się szkolenia z praktycznego tworzenia dokumentów elektronicznych, multimediiów i stron www, zgodnie ze standardami WCAG, dla pracowników odpowiedzialnych za tworzenie informacji, funkcjonowanie systemów wymiany informacji oraz serwisów internetowych. Prowadzone będą również szkolenia z wykorzystania prostego, przystępnego języka w komunikacji z klientami urzędów. Szkolenia – również z wykorzystaniem środków unijnych - będą prowadzone zarówno dla pracowników administracji rządowej (koordynacja – Szef służby cywilnej ze wsparciem KPRM) jak i samorządowej (koordynacja – MSWiA).

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: KPRM

Podmioty współpracujące: MSWiA, administracja rządowa i samorządowa, organizacje pozarządowe

EFEKTY JUŻ REALIZOWANYCH DZIAŁAŃ Z PROGRAMU DOSTĘPNOŚĆ PLUS:

- 1) opracowywane materiały edukacyjne online oraz wzory dostępnych dokumentów
- 2) wzrost audycji i programów TV tłumaczonych na Polski Język Migowy (PJM), z napisami lub audiodeskrypcją
- 3) portal "Dostępność Cyfrowa", zawierający informacje o przepisach prawa w obszarze dostępności cyfrowej, dobre praktyki, porady szkolenia i szablony dostępnych stron (www.gov.pl/web/dostepnosc-cyfrowa)
- 4) strona internetowa "Polska Akademia Dostępności", zawierająca informacje o dostępności cyfrowej stron internetowych i aplikacji mobilnych podmiotów publicznych (www.pad.widzialni.org/)
- 5) ponad 1100 osób przeszkolonych z dostępności cyfrowej w ramach szkoleń dla pracowników administracji rządowej i samorządowej
- 6) 50 szablonów modelowych wzorców dostępnych serwisów internetowych oraz 2 narzędzia do weryfikacji dostępności stron internetowych i aplikacji mobilnych
- 7) 2 edycje konkursu dla programistów HACKATON+ i projekty kilku aplikacji mobilnych, wspierających osoby z niepełnosprawnościami

- 8) 13 projektów finansowanych z FE o łącznej wartości 500 mln zł na digitalizację zasobów kultury (m.in. Muzeum Narodowe w Krakowie, Biblioteka Jagiellońska).

6. Usługi:

DZIAŁANIE 23. Dostępne usługi społeczne

Celem Działania jest zwiększenie dostępności usług społecznych użyteczności publicznej oraz wzrost poczucia podmiotowości osób starszych i osób z niepełnosprawnościami. Dzięki temu każda z tych osób będzie miała – w wybrany przez siebie sposób – możliwość pełnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Obok osób z niepełnosprawnościami mamy do czynienia z coraz większą liczbą samotnych osób niesamodzielnymi, w szczególności osób starszych. Często są to osoby chore, ograniczone ruchowo, którym ciężko jest wyjść z domu. Aby zwiększyć ich aktywność i komfort życia trzeba poszerzyć poziom dostępności do sprzyjających temu usług społecznych.

Ważne jest także, aby wspierać w realizacji tych usług podmioty, które stawiają na zatrudnianie, ale i angażowanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz ich rodzin (np. przedsiębiorstwa społeczne), które są jednocześnie mocno zakorzenione w swoich lokalnych społecznościach, co daje im większe rozeznanie w problemach trapiących np. osoby z niepełnosprawnościami czy osoby starsze. Działają też one często w obszarach uznawanych za nieefektywne w kategoriach działalności komercyjnej, więc ich rozwój zapewni znaczne zwiększenie dostępności do usług w tych obszarach.

W tym celu zaplanowano:

- wspieranie profesjonalizacji, podnoszenia jakości oraz standardów świadczenia usług społecznych, w tym także wzmacnianie potencjału podmiotów ekonomii społecznej do świadczenia kompleksowych usług, w szczególności na rzecz osób niepełnosprawnych i niesamodzielnymi oraz ich rodzin;
- wprowadzenie nowej regulacji ustawowej określającej tryb współpracy jednostek samorządu terytorialnego z podmiotami ekonomii społecznej i solidarnej w szczególności w zakresie kontraktowania usług społecznych w społecznościach lokalnych w sposób pozwalający na osiągnięcie dodatkowych (reintegracyjnych) celów społecznych.

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: MRPiPS

Podmioty współpracujące: MliR, samorządy, podmioty ekonomii społecznej i solidarnej

DZIAŁANIE 24. Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej

Celem tego Działania jest wypracowanie, przetestowanie a następnie wdrożenie modelu (finansowego i organizacyjnego) zapewnienia indywidualnego wsparcia za pomocą usługi asystenta osobistego dla osób z niepełnosprawnościami. Obecnie w ramach zadań zleczanych samorządy mogą korzystać z dofinansowania przez PFRON zakontraktowanej usługi asystencji osobistej, jednakże rozwiązanie to nie jest jeszcze powszechne. Działanie zakłada zatem przygotowanie odpowiednich rozwiązań na gruncie prawnym (zmiana lub wprowadzenie przepisów) i stworzenie systemu opartego na trwałych podstawach, w oparciu o dywersyfikację źródeł finansowania tej usługi. Usługi asystenckie powinny mieć charakter lokalny (na przykład poprzez sieć działających instytucji gminnych i powiatowych) oraz możliwość ich długofalowego kontraktowania u organizacji pozarządowych. Działanie zostanie sfinansowane początkowo ze środków polityki spójności w formule projektowej (jako pilotaż).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MRPiPS

Podmioty współpracujące: PFRON, samorządy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 25. Kultura bez barier

Dla zapewnienia osobom z różnymi rodzajami niepełnosprawności możliwości czynnego udziału w życiu kulturalnym i poznawania dóbr kultury na zasadzie równości z innymi osobami, zaplanowano:

- modernizację i rozbudowę infrastruktury instytucji kultury (między innymi: teatrów, muzeów, domów i ośrodków kultury, bibliotek) w oparciu o standardy dostępności;
- zapewnienie dostępności w działaniach kulturalnych finansowanych ze środków budżetu państwa;
- poprawę dostępności obiektów kultury, w tym zabytkowych, poprzez łączenie indywidualnych rozwiązań architektonicznych (w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków) z wykorzystaniem nowoczesnych rozwiązań technologicznych oraz standardami informacyjnymi i odpowiednimi procedurami obsługi;
- zakup sprzętu i wyposażenia udostępniającego zasoby kultury osobom o szczególnych potrzebach (na przykład podnośniki, pętle indukcyjne, urządzenia do audiodeskrypcji);
- digitalizacja różnego typu zasobów kultury z uwzględnieniem aspektu dostępności;
- budowa systemu informacji na temat obiektów kultury przyjaznych osobom ze szczególnymi potrzebami;

- wypracowanie standardów informacyjnych (o dostępności budynku, usługi, wydarzenia), które powinny być stosowane na stronach informacyjnych i ulotkach instytucji zajmujących się udostępnianiem dóbr kultury i środowiska;
- przygotowanie kadr kultury, edukacji i animacji kulturalno-społecznej w zakresie korzystania z nowych narzędzi i technologii w dostępie do kultury;
- • wsparcie udziału osób starszych i osób z niepełnosprawnościami w wydarzeniach kulturalnych i rekreacyjnych, w tym szczególnie w obiektach dostępnych dla osób z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: MKiDN

Podmioty współpracujące: samorządy wraz z jednostkami organizacyjnymi, muzea, instytucje kultury i sportu, służby konserwatorskie, kościoły i związki wyznaniowe, organizacje pozarządowe.

7. Konkurencyjność:

INNOWACJE I WSPARCIE PRZEDSIĘBIORSTW

DZIAŁANIE 28. Program badań nad dostępnością – rzeczy są dla ludzi

Działanie zakłada stworzenie krajowego programu z którego można będzie finansować badania nad zastosowaniem, uniwersalnego projektowania w różnych obszarach (na przykład budownictwo, cyfryzacja, edukacja, mobilność, transport).

Program będzie też wspierał prowadzenie badań nad zaprojektowaniem konkretnych produktów do szczególnych potrzeb ich użytkowników (między innymi: elementy mieszkań, sprzęt AGD, meble, odzież, naczynia).

W ramach programu prowadzone będą także badania nad zastosowaniem nowych technologii (aplikacje komputerowe służące do nauki programowania dla osób z niepełnosprawnościami, do alternatywnej komunikacji, do geolokalizacji dostępnych miejsc, tras czy środków transportu – na przykład „ktoredydojade”, „dostepnyparking”).

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: NCBiR

Podmioty współpracujące: MIIR, MPiT, MNISW, przedsiębiorcy, uczelnie, instytuty badawcze, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 29. Innowacje społeczne jako „poligon” dostępności

Istnieją rozwiązania, które mogą być wykorzystywane dla wsparcia osób z różnymi niepełnosprawnościami w wymiarze aktywizacyjnym czy społecznym. Ich skuteczność nie zawsze jest wysoka i często zależy od niuansów w sposobie ich zastosowania. Identyfikowany jest szereg luk, które wymagają uruchomienia nowego spojrzenia i stworzenia rozwiązań wspierających bardziej samodzielne i niezależne funkcjonowanie osób z trudnościami. Celem Działania będzie poszukiwanie innowacji (na przykład o charakterze organizacyjnym, prawnym, nie technologicznym). W ramach społecznego inkubatora dostępności – funkcjonującego ze środków funduszy unijnych, realizowane będą projekty dla grup nieformalnych, organizacji pozarządowych lub innych podmiotów zinstytucjonalizowanych, które mają pomysł na to jak usprawnić działania lub nadać im nowy wymiar. Następnie organizacje te otrzymają wsparcie w przygotowaniu rozwiązania, udzielnie grantu finansowego i doprowadzenie do szerszego stosowania najlepszych rozwiązań. Jest to element działań finansowanych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MIIR

Podmioty współpracujące: samorządy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 30. „Dobry pomysł”

Celem Działania jest wsparcie przedsiębiorstw, zarówno na wczesnych etapach rozwoju pomysłu, jak i podejmowania działań zmierzających do tworzenia finalnych produktów i usług ukierunkowanych na wykorzystanie rosnącego potencjału nabywczego osób starszych, osób niesamodzielnych i osób z niepełnosprawnościami oraz zaspokajanie ich potrzeb konsumpcyjnych i bytowych. Uruchomione zostanie dedykowane wsparcie w postaci bonów finansowych dla firm, w tym start-upów, które posiadają ciekawe pomysły lub pracują nad innowacyjnymi produktami i usługami uniwersalnie zaprojektowanymi (lub adaptują istniejące do zmieniających się potrzeb użytkowników) lub dedykowanymi jako technologie kompensacyjne.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MIIR

Podmioty współpracujące: MPiIT, PARP, NCBiR, przedsiębiorcy, producenci technologii asystujących i kompensacyjnych

DZIAŁANIE 31. Centra wiedzy projektowania uniwersalnego

Wiele firm, zwłaszcza z sektora MŚP, nie posiada wystarczającej wiedzy w zakresie uniwersalnego projektowania. Brak powszechnej wiedzy jak wygląda wprowadzenie zmian technicznych warunkujących dostępność produktów i usług dla osób o szczególnych potrzebach w poszczególnych branżach ogranicza znacząco liczbę produktów na rynku dostosowanych do różnych potrzeb. Działanie zakłada możliwość wypracowania przez jednostki naukowe we współpracy z przedsiębiorcami wiedzy niezbędnej do dostosowania produktów czy usług do oczekiwań odbiorców o różnych potrzebach. Działanie to będzie prowadzone w pięciu branżach kluczowych dla funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: MPiIT, MNISW, MKiDN, NCBiR, uczelnie, instytuty badawcze, projektanci, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 32. Targi dostępności

Celem Działania jest stworzenie polskim przedsiębiorcom możliwości promocji produktów, które dotyczą najbardziej funkcjonalnych rozwiązań technologicznych, zgodnych z zasadą uniwersalnego projektowania odpowiadających na potrzeby osób z różnymi potrzebami w mobilności i percepcji, poprzez ich zaprezentowanie. Planowane jest uruchomienie centrum wystawienniczo-prezentacyjnego (w formie na przykład targów lub innej, cyklicznie organizowanej imprezy), dla polskich przedsiębiorców, na którym prezentowane będą produkty i usługi poświęcone promocji najbardziej funkcjonalnych rozwiązań technologicznych przeznaczonych dla osób o szczególnych potrzebach.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MPiIT

Podmioty współpracujące: MliR, MKiDN, PARP, NCBiR, uczelnie, instytuty badawcze, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe działające na rzecz dostępności

DZIAŁANIE 33. Marka „Dostępność”

Działanie zakłada stworzenie marki „Dostępność” jako znaku promującego polskich producentów wysokiej jakości produktów i usług opartych na idei projektowania uniwersalnego, a także ich wsparcie marketingowe. Działanie będzie realizowane w trybie corocznego konkursu pod patronatem rządowym.

Okres realizacji: od 2019 roku Koordynator: MPiT

Podmioty współpracujące: MliR, PARP, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe

EFEKTY JUŻ REALIZOWANYCH DZIAŁAŃ Z PROGRAMU DOSTĘPNOŚĆ PLUS:

- 1) około 40 innowacji społecznych, służących poprawie codziennego funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami (np. Torba samojezdna, płaszcz przeciwdeszczowy dla osoby na wózku, ćwiczenia i gry dla osób z chorobą Alzheimera)
- 2) 5 inkubatorów innowacji społecznych, podpisało już ponad 50 umów z innowatorami na finansowanie kolejnych pomysłów na produkty i usługi z zakresu dostępności
- 3) 7 różnych konkursów o łącznej wartości 277 mln zł dla przedsiębiorców, na prace badawczo - rozwojowe i wdrożenie do produkcji produktów, urządzeń, przedmiotów i usług zaprojektowanych z myślą o osobach ze szczególnymi potrzebami
- 4) program badawczy "Rzeczy są dla ludzi" na testowanie i projektowanie dostępnych rozwiązań w różnych dziedzinach życia np. z zakresu turystyki, mobilności, kultury, sportu itp.

8. Koordinacja:

KOORDYNACJA POLITYK PUBLICZNYCH NA RZECZ DOSTĘPNOŚCI

DZIAŁANIE 34. Polski Access Board

Działanie to obejmie formalno-prawne wskazanie ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego jako instytucji odpowiedzialnej za koordynację dostępności w ramach różnych sektorowych polityk publicznych, czyli tzw. Access Board, na wzór podobnych instytucji funkcjonujących w innych krajach. Jednocześnie konieczne jest wyposażenie MliR w narzędzia kompetencyjne, umożliwiające efektywne pełnienie powierzonych funkcji. Zrealizowane to zostanie za pomocą odpowiednich przepisów w planowanej do uchwalenia ustawie o dostępności. Działanie to obejmie również pewne wzmocnienie kadrowe (co najmniej kilka nowych etatów) i w zakresie wspierania odpowiedniego know-how dla tej nowej struktury.

Za powierzeniem funkcji koordynacyjnej ministrowi właściwemu ds. rozwoju regionalnego przemawia fakt, iż zagadnienia związane z dostępnością nie mieszczą się w układzie żadnego z działów administracji rządowej. Z tego punktu widzenia Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju jako koordynujące proces inwestycji w kraju, zarządzające środkami funduszy europejskich (głównego źródła finansowania inwestycji) oraz posiadające w swym zakresie działania kompetencje w obszarze budownictwa, planowania przestrzennego i mieszkalnictwa, może zapewnić efektywną koordynację działań dla dostępności.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: ministerstwa, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 35. Prawo dla dostępności

Wadą obecnych przepisów prawa w Polsce w zakresie dostępności jest brak skutecznych mechanizmów kontrolnych, gwarantujących realizację dostępności dla nowych obiektów i przestrzeni, jako w pełni dostępnych dla osób z różnymi niepełnosprawnościami. Polskie ustawodawstwo nie posługuje się pojęciem uniwersalnego projektowania, a Polska, co wskazano w diagnozie, jako jedno z czterech państw europejskich nie posiada prawnie przyjętych standardów dostępności dla przestrzeni publicznej.

Na tym etapie nie przesądza się o kształcie modelu docelowego wdrożenia dostępności, jaki zostanie opracowany w wyniku realizacji Programu. Pożądanym kierunkiem zmian, umożliwiającym wielowymiarowe podejście do dostępności wykraczające poza wymiar niepełnosprawności, pozostaje odrębna, horyzontalna ustawa o dostępności, której celem będzie stworzenie podstaw prawnych dla efektywnego wdrażania dostępności architektonicznej, transportowej, informacyjnej i komunikacyjnej w Polsce. Ustawa nakładałaby obowiązki stosowania zasad dostępności między innymi na:

- podmioty realizujące zadania publiczne, w tym administrację centralną i samorządową, agencje i fundusze, jednostki budżetowe, fundacje skarbu państwa i z jego udziałem;
- podmioty, którym powierzono realizację zadań publicznych, w tym przedsiębiorstwa i organizacje pozarządowe;
- przedsiębiorstwa realizujące usługi o charakterze powszechnym;
- przedszkola, szkoły, szkoły wyższe.

Ustawa będzie kluczowym narzędziem wdrażania artykułu 9 Konwencji ONZ o prawach osób niepełnosprawnych w Polsce. Działanie zakłada uwzględnienie aspektu dostępności w aktach

prawnych regulujących szczegółowo określone obszary funkcjonowania życia obywateli (na przykład nowelizacja ustawy o radiofonii i telewizji; ustawa o transporcie zbiorowym; rozporządzenia w sprawie określenia rodzajów zadań powiatu, które mogą być finansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych; rozporządzenia w sprawie warunków technicznych dróg publicznych; stworzenie przepisów dotyczących ewakuacji osób z niepełnosprawnościami w sytuacji zagrożenia życia; ujednoczenie przepisów prawa o parkowaniu przez osoby niepełnosprawne; wprowadzenie obowiązku przeprowadzania audytów dostępności inwestycji). Planowane jest także powołanie w ramach ustawy krajowego funduszu na rzecz dostępności. Środki zgromadzone w ramach funduszu będą wykorzystywane na poprawę dostępności. Niezbędne jest także prowadzenie bieżącego monitoringu jakości działań normatywnych pod kątem tworzenia przepisów sprzyjających zapewnieniu dostępności. Wzmocnienie procesu konsultacji społecznych dla zwiększenia partycypacji społecznej obywateli z ograniczeniami mobilności i percepcji w procesie stanowienia prawa.

Innym aspektem Działania będzie włączenie tematyki dostępności w procesy decyzyjne i legislacyjne, podejmowane w administracji publicznej. Chodzi o wypracowanie mechanizmów oceny skutków regulacji (OSR) w odniesieniu do wpływu projektów aktów prawnych w wybranych obszarach na poprawę stopnia dostępności w Polsce.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MIIR

Podmioty współpracujące: KPRM, ministerstwa, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 36. Polskie Standardy Dostępności

Kluczowym elementem Działania jest opracowanie Standardów Dostępności, opartych na zasadach uniwersalnego projektowania. Krajowe standardy dotyczyć będą między innymi: budownictwa, transportu, cyfryzacji, spójnych rozwiązań tyflograficznych, dla przestrzeni publicznej (w tym infrastruktury pieszej), a także rozwiązań organizacyjnych, na przykład jakości usług w służbie zdrowia, kulturze czy w edukacji. Ich celem będzie zapewnienie, aby stosowano rozwiązania jednolite, porównywalne i zapewniające bezpieczeństwo dla użytkowników. Przykładem może być tu system tyfloplanów (tyflomap), który powinien tworzyć przestrzeń dotykową przyjazną i użyteczną, system spójnej głosowej informacji pasażerskiej czy rozwiązania zapewniające priorytetową rolę ruchu pieszych w systemie komunikacji miejskiej. Przyjęcie przez ustawodawcę lub organ wykonawczy odpowiednich przepisów pozwoli na powszechne zastosowanie wytycznych w celu udostępnienia środowiska osobom z różnymi możliwościami w zakresie mobilności i percepcji.

Działanie zakłada także sfinalizowanie prac nad standardami dostępności dla projektów polityki spójności.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: ministerstwa, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 37. Procedury bez barier

Zapewnienie sprawnej i efektywnej poprawy dostępności w Polsce, wymaga nie tylko usuwanie barier architektonicznych, ale w takim samym stopniu barier proceduralnych. Utrudniają one lub uniemożliwiają osobom z niepełnosprawnościami korzystanie z zasobów państwa na zasadzie równego dostępu. W skutek tego osoby z niepełnosprawnościami narażone są często na nieuzasadnione koszty (na przykład konieczność ustanawiania pełnomocnika, wydawania upoważnień innym osobom ze względu na brak możliwości osobistego stawiennictwa). Stąd celem Działania jest przeprowadzenie procesu mapowania istniejących procedur w różnych obszarach i kompetencjach różnych instytucji.

Na tej podstawie zostanie przeprowadzony przegląd i ewaluacja procedur pod kątem ich optymalizacji. Wnioski i rekomendacje z przeglądu zostaną wdrożone w postaci dostosowania procedur do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: ministerstwa, samorządy, urzędy centralne, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 38. Współpraca na rzecz dostępności

Warunkiem sukcesu działań instytucji publicznych w zakresie zapewniania dostępności jest zaangażowanie środowisk społeczno-gospodarczych, których ta tematyka dotyczy. Takie zaangażowanie musi być zapewnione na wszystkich etapach realizacji działań na rzecz dostępności to jest od etapu ich projektowania, budżetowania, do monitoringu i oceny osiągniętych efektów. W tym celu zostanie powołana Rada ds. Dostępności, która będzie organem konsultacyjno-doradczym dla Ministra Inwestycji i Rozwoju. W skład Rady wejdą między innymi przedstawiciele: administracji publicznej, jednostek samorządu terytorialnego, organizacji pozarządowych działających na rzecz dostępności i praw osób z niepełnosprawnościami, organizacji senioralnych, uczelni wyższych, instytutów badawczych, korporacji zawodowych, architektów i urbanistów, a także przedstawiciele środowisk gospodarczych działających w obszarach, których w największym stopniu dotyczy problematyka dostępności, na przykład transportu czy budownictwa. Zadaniem Rady będzie inicjowanie działań na rzecz poprawy dostępności oraz opiniowanie działań i inicjatyw władz publicznych w zakresie dostępności.

36

Dodatkowo w ramach działania planowane jest wypracowanie mechanizmu funkcjonowania koordynatorów dostępności w jednostkach administracji publicznej. Koordynatorzy dostępności to pracownicy wyznaczeni do pilnowania, aby wszystkie działania urzędu były zgodne z ideą dostępności (na przykład zapewnienie alternatywnych możliwości komunikacji, przyjazne wzory dokumentów, rozwiązania organizacyjne, dostępność architektoniczna).

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: KPRM, ministerstwa, samorządy, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 39. Zamówienia publiczne i inwestycje

W celu zapewnienia stałej obecności tematyki dostępności w codziennej praktyce działania organów administracji publicznej niezbędne jest stworzenie mechanizmów i procedur uwzględniania tych zagadnień w standardowych procesach realizowanych przez urzędy i ich pracowników. Konieczne jest także zapewnienie odpowiednich kompetencji w tych organach do tworzenia, odbierania i oceniania prac pod kątem dostępności.

W ramach Działania przewiduje się wprowadzenie zagadnień związanych z dostępnością w proces udzielania zamówień publicznych poprzez identyfikację typowych zamówień, w których tematyka ta może być stosowana. W oparciu o otrzymane wyniki przygotowane zostaną modelowe wzory dokumentów (na przykład specyfikacji istotnych warunków zamówienia i opisów dostępności inwestycji, przykłady klauzul społecznych, list sprawdzających i kontrolnych) uwzględniające wymagania dla osób o szczególnych potrzebach (na przykład budowa przystanku, drogi, przejścia podziemnego). Wzory te będą stanowić konkretne narzędzia, pomocne dla wszystkich podmiotów dokonujących zamówień publicznych już na etapie przygotowania założeń do postępowania o udzielenie zamówienia publicznego.

Działanie przewiduje szkolenia dla przedstawicieli zamawiających w zakresie uwzględniania problematyki dostępności w procedurach udzielania zamówień publicznych.

Kolejny aspekt Działania to dokonanie przeglądu najważniejszych inwestycji strategicznych kraju i włączenie w mechanizmy ich realizacji procedur zapewniających uwzględnienie tematyki dostępności. Punktem wyjścia tego zadania będzie analiza wybranych projektów strategicznych ze Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju i wypracowanie indywidualnych rekomendacji w zakresie dostępności wobec każdego z nich.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: UZP

Podmioty współpracujące: MliR, ministerstwa, samorzady, przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 40. Certyfikacja dostępności

Certyfikacja dostępności to proces potwierdzania dostępności danego obiektu/usługi do potrzeb różnych osób, w tym między innymi osób starszych, osób z niepełnosprawnościami. Warunkiem otrzymania certyfikatu powinno być uzyskanie pozytywnego audytu dostępności na podstawie precyzyjnie określonych kryteriów. Celem Działania jest stworzenie systemu certyfikacji osób, instytucji prowadzących szkolenia i audyty z zakresu dostępności dla osób z niepełnosprawnościami. Dodatkowo planowane jest opracowanie opisu kwalifikacji wymaganych dla zawodu audytora oraz ich zarejestrowanie w Zintegrowanym Rejestrze Kwalifikacji.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordinator: MliR

Podmioty współpracujące: MI, samorzady, organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 41. Monitoring polityk publicznych

Poprawa dostępności przestrzeni i usług o charakterze powszechnym, wymaga precyzyjnego określenia stanu wyjściowego oraz kwantyfikacji skali i zakresu pożądaných zmian. Działanie przewiduje budowę systemu zbierania danych o dostępności w statystyce publicznej, co umożliwi określenie stanu obecnego oraz jednoznaczne wyznaczenie wartości docelowych. Zakres zbieranych danych będzie uwzględniał główne aspekty dostępności (między innymi budownictwo, transport, kultura, cyfryzacja) oraz ich zróżnicowanie przestrzenne w układzie terytorialnym. Kwestia identyfikacji barier, na jakie napotykają osoby z niepełnosprawnościami oraz ocena stanu dostępności w różnych wymiarach powinna zostać włączona także jako element kompleksowych badań społecznych diagnozujących warunki i jakość życia Polaków (na przykład Diagnoza Społeczna, Badanie Aktywności Ekonomicznej Ludności).

W Działaniu przewiduje się rozwój i zastosowanie narzędzi jakościowej analizy i oceny danych o dostępności, w celu zapewnienia wszystkim interesariuszom, a zwłaszcza decydentom, pełnego zakresu informacji o wyzwaniach i pożądaných działaniach w zakresie dostępności. Rekomendacje płynące z ilościowej i jakościowej analizy danych będą służyć między innymi ocenie postępu realizacji i osiągniętych rezultatów Programu Dostępność Plus.

Działania zakłada także dokonanie przeglądu polityk publicznych pod kątem oceny w jakim stopniu uwzględniają one w chwili obecnej tematykę dostępności oraz identyfikacji pożądaných zmian w tym zakresie.

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: GUS

Podmioty współpracujące: MliR, ministerstwa

DZIAŁANIE 42. Potencjał organizacji pozarządowych

Wiele z organizacji pozarządowych działających w Polsce na rzecz osób z niepełnosprawnościami skupia ekspertów zajmujących się dostępnością przestrzeni, produktów czy usług. Niemniej stopień niedostosowania środowiska zurbanizowanego oraz szansa związana z programem Dostępność Plus, stwarza potrzebę wzmocnienia potencjału kompetencyjnego organizacji pozarządowych. Placówki te mogłyby audytować dostępność, upowszechniać najlepsze rozwiązania, doradzać w rozwiązywaniu problemów związanych z dostępnością oraz dysponować kompetencjami w zakresie alternatywnych form komunikacji. Celem Działania jest stworzenie sieci organizacji pozarządowych, zajmujących się dostępnością, poprzez ich wsparcie w postaci grantów finansowych przeznaczonych na budowanie kompetencji do prowadzenia audytów, doradztwa, szkoleń i świadczenia usług w zakresie udostępniania (na przykład komunikacji alternatywnej – tworzenia napisów na żywo czy zapewnienia audiodeskrypcji, opracowywania dostępnych materiałów itp.).

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: KPRM

Podmioty współpracujące: organizacje pozarządowe

DZIAŁANIE 43. Spójna polityka społeczna na rzecz dostępności

Podmioty ekonomii społecznej i solidarnej, jako podmioty charakteryzujące się prymatem celów społecznych nad działalnością komercyjną, są już realizatorami usług społecznych. Świadczą je w oparciu o lokalne zasoby, włączają i dopasowują je do potrzeb osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Wobec wzrostu liczby osób samotnych i niesamodzielną skalą tego zjawiska, jest jednak niewystarczająca. W wielu społecznościach lokalnych występują problemy z dostępem do usług wysokiej jakości, charakteryzujących się zindywidualizowanym podejściem do odbiorców. Bez podjęcia konkretnych działań i wzmocnienia potencjału podmiotów niekierujących się prymatem zysku sytuacja ta będzie coraz trudniejsza.

Konieczne jest więc zapewnienie spójności w zarządzaniu i programowaniu polityki na rzecz redukcji ubóstwa i wykluczenia społecznego, a także przyjęcie spójnej i kompleksowej regulacji ustawowej.

Ustawa zawierać będzie m.in. koncepcję nowego sposobu planowania działań w obszarze aktywnej polityki społecznej na poziomie lokalnym.

Dlatego też powstanie ustawa regulująca sferę ekonomii społecznej i solidarnej. W ramach ustawy uregulowane zostaną m.in.:

- preferencje w realizacji usług społecznych przez przedsiębiorstwa społeczne w społecznościach lokalnych;
- wymogi i preferencje dla podmiotów ekonomii społecznej i solidarnej. Wprowadzenie nowych rozwiązań legislacyjnych, poprzedzone będzie testowaniem wielu rozwiązań m.in.:
- budowaniem, wdrażaniem i upowszechnianiem modeli działalności dla podmiotów świadczących kompleksowo usługi społeczne osobom zagrożonym wykluczeniem społecznym,
- oparciem programowania i realizacji usług społecznych na potencjale lokalnym,

Okres realizacji: od 2019 roku

Koordynator: MRPiPS,

Podmioty współpracujące: MliR, samorządy, podmioty ekonomii społecznej i solidarnej

DZIAŁANIE 44. Społeczna świadomość dostępności

Zwiększenie dostępności przestrzeni publicznej wymaga budowy świadomości społeczeństwa na temat różnorodności potrzeb i równości praw wszystkich mieszkańców. Kształtowanie i zmiana postaw to proces długotrwały, wymagający ciągłego wzmacniania i utrwalania. Aby idea przyjaznej Polski mogła być skutecznie realizowana, konieczna jest szeroka edukacja społeczna podnosząca świadomość problematyki różnych potrzeb i dostępności dla różnych grup społecznych, znosząca stereotypy zarówno wśród decydentów podejmujących decyzję w zakresie kształtowania różnych obszarów przestrzeni publicznej, projektantów, urbanistów, administracji państwowej i branż biznesowych ale także ogółu społeczeństwa – użytkowników przestrzeni w zakresie przysługujących im praw.

Szczególną rolę w tym zakresie może odegrać administracja publiczna. Dlatego ważne jest podnoszenie świadomości i kompetencji urzędników w zakresie dostępności.

W Działaniu przewiduje się realizację kampanii informacyjnych i edukacyjnych, głównie w Internecie, w tym w mediach społecznościowych, poświęconych tematyce dostępności, potrzeb i funkcjonowania osób ze szczególnymi potrzebami (między innymi promowanie pozytywnego wizerunku seniorów i osób z niepełnosprawnościami; promowania idei włączenia społecznego; prawa do edukacji włączającej kierowane także do dzieci i rodziców na każdym szczeblu kształcenia; promujące mobilność, zwracające uwagę na kwestie bezpieczeństwa, w tym budowanie świadomości zagrożeń i kształtowanie bezpiecznych zachowań, na przykład podczas zagrożeń pożarowych, skierowanych do osób z niepełnosprawnościami i osób starszych). Do podnoszenia świadomości społecznej będą

40

wykorzystywane kampanie społeczne (prasa, radio, telewizja publiczna) dążące do wywoływania refleksji, zainteresowania trudnymi zagadnieniami, uświadomienia, ale też kształtowania konkretnych, społecznie pożądanych wzorców zachowań, zmiany postaw, kreowania relacji społecznych i życzliwych postaw. Integralnym elementem działań jest wymiana doświadczeń i dobrych praktyk między wszystkimi środowiskami zajmującymi się dostępnością (organizacje pozarządowe, biznes, administracja, JST), poprzez organizację konferencji, spotkań, grup, konkursów dobrych praktyk.

Okres realizacji: od 2018 roku

Koordynator: MliR

Podmioty współpracujące: KPRM, administracja publiczna, organizacje pozarządowe

KOLEJNE PLANOWANE EFEKTY DLA PROGRAMU DOSTĘPNOŚĆ PLUS:

- 1) przegląd przepisów prawa wynikającego z ustawy o zapewnianiu dostępności i sporządzenie raportu z rekomendacjami dla zmian w celu poprawy dostępności
- 2) opracowanie systemu certyfikacji dostępności dla przedsiębiorców i organizacji pozarządowych
- 3) 900 pracowników administracji publicznej przeszkolonych z tworzenia i publikowania dostępnych dokumentów oraz ze stosowania rozwiązań ułatwiających zatrudnianie osób z niepełnosprawnościami
- 4) 150 przedstawicieli organizacji pozarządowych przeszkolonych w zakresie realizacji audytów dostępności
- 5) 50 organizacji pozarządowych lub partnerów społecznych przygotowanych do monitorowania prawa w zakresie dostępności

System realizacji

Podmiotem odpowiedzialnym za koordynację całego Programu jest Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju. Za powierzeniem funkcji koordynacyjnej Ministerstwu przemawia fakt, iż zagadnienia związane z dostępnością nie mieszczą się w silosowym układzie żadnego z działów administracji rządowej.

Z tego punktu widzenia Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju jako koordynujące politykę rozwoju i inwestycji w kraju, a jednocześnie zarządzający środkami funduszy europejskich (głównego źródła finansowania inwestycji) oraz posiadający w swym zakresie działania kompetencje w budownictwa, planowania przestrzennego oraz mieszkalnictwa, może zapewnić efektywną koordynację działań w zakresie dostępności.

- Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju będzie odpowiedzialne bezpośrednio za przygotowanie, przyjęcie i stworzenie ram organizacyjno-finansowych dla realizacji Programu. MliR będzie koordynowało realizację Działań zaplanowanych w Programie, które zostaną powierzone właściwym resortom, urzędom centralnym, samorządom lokalnym i podmiotom prywatnym. Cele Programu będą realizowane we współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz przedstawicielami przedsiębiorców.
- Koordynacja realizacji Programu będzie zapewniona w ścisłym współdziałaniu z Pełnomocnikiem Rządu ds. Osób Niepełnosprawnych w Ministerstwie Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej. Rolą Pełnomocnika będzie zapewnienie, że Działania podejmowane w Programie będą odpowiadały na postulaty środowiska osób z niepełnosprawnościami, w tym ujęte w zobowiązaniach międzynarodowych jak Konwencja ONZ o prawach osób niepełnosprawnych. Jednocześnie Pełnomocnik koordynuje prace nad przygotowaniem ujętej w SOR Strategii na rzecz osób niepełnosprawnych, której zakres jest szerszy niż kwestie dostępności, gdyż obejmuje szerokie kwestie społeczne takie jak rehabilitacja społeczna czy zawodowa. Współpraca MliR i MRPIPS w tym zakresie zapewni pełną spójność działań przewidzianych do realizacji w obu dokumentach.

Zadania związane z koordynacją Programu obejmują:

programowanie, to jest określanie obszarów wsparcia oraz zasad udzielania wsparcia, dokonywanie przeglądu Programu, organizowanie współpracy z poszczególnymi resortami, jednostkami samorządu

terytorialnego, organizacjami pozarządowymi oraz przedstawicielami przedsiębiorców, a także monitorowanie realizacji Programu.

- Wypracowanie narzędzi i mechanizmów realizacji powyższych zadań stanowi integralny element realizacji Programu (Koordynacja), a jednocześnie stanowi warunek sukcesu w jego realizacji. Stąd na etapie programowania nie jest zasadne określanie szczegółowych kompetencji poszczególnych podmiotów czy instrumentów współpracy między nimi. Kwestie te zostaną doprecyzowane w wyniku analiz przeprowadzonych w pierwszym etapie realizacji Programu oraz w dokumentach wdrożeniowych i legislacji.
- W Programie wyszczególniono Działania przyczyniające się do jego realizacji w różnych obszarach, z uwzględnieniem dostępności. Realizacja tych Działań będzie następować na podstawie cyklicznie aktualizowanych Planów Wdrażania Działania opracowywanych przez instytucje odpowiedzialne za koordynację poszczególnych Działań w Programie.
- Plany Wdrażania Działania będą określać między innymi ramy czasowe, etapy realizacji i podmioty odpowiedzialne za ich wykonanie oraz wskaźniki służące pomiarowi stopnia realizacji danego Działania, a także wymagany budżet i jego źródła finansowania.

Instytucje zaangażowane w realizację Programu to między innymi:

- Kancelaria Prezesa Rady Ministrów;
- Wybrane ministerstwa (MEN, MZ, MNiSW, MRPiPS, MC, MI, MiiR, MPiT, MSWiA, MKiDN, MSiT, MF) oraz jednostki podległe;
- Jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli;
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych;
- Urząd Transportu Kolejowego;
- Urząd Komunikacji Elektronicznej;
- Urząd Zamówień Publicznych;
- Główny Urząd Statystyczny;
- Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości;
- Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji;

- Krajowi operatorzy usług i charakterze powszechnym (na przykład bankowe, ubezpieczeniowe, pocztowe, transportu, audiowizualne);
- Uczelnie i instytuty badawcze;
- Przedsiębiorcy;
- Organizacje pozarządowe.

Z uwagi na fakt, że Program będzie finansowany z różnych źródeł (w zależności od rodzaju działania i obszaru wsparcia), a w jego realizację zostaną zaangażowane zarówno środki unijne jak i budżet państwa, zasady realizacji poszczególnych przedsięwzięć będą uwzględniały warunki i procedury obowiązujące przy wykorzystaniu danego środka finansowego.

Monitorowanie i ewaluacja

- Monitorowanie realizacji Programu pozwala na rzetelną ocenę stanu jego wdrożenia, a także zarządzanie zaplanowanymi w nim Działaniami. System monitorowania Programu opiera się na cyklicznej sprawozdawczości dotyczącej osiągniętych rezultatów wskazanych w treści dokumentu.
- Za koordynację procesu monitorowania Programu odpowiedzialne jest Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, natomiast w samym procesie uczestniczą wszystkie instytucje realizujące Działania określone w Programie.
- Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego opracowuje coroczne sprawozdania z realizacji Programu na podstawie danych przekazanych przez instytucje realizujące poszczególne Działania. Sprawozdania są przekazywane do wiadomości Rady Ministrów. Sprawozdanie zawiera podstawowe informacje na temat stanu realizacji poszczególnych Działań oraz dane dotyczące wartości osiągniętych wskaźników i efektów. Sprawozdanie będą również wskazywać na ewentualne trudności we wdrażaniu zaplanowanych przedsięwzięć oraz wynikające z nich niezbędne zmiany. Informacje na temat problemów będą wykorzystywane do bieżącego zarządzania Programem. Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego jest odpowiedzialny za opracowanie zakresu, sposobu i częstotliwości przekazywania danych sprawozdawczych.
- Nie wcześniej niż po 2 latach realizacji Programu oraz po jego zakończeniu przeprowadzona zostanie ewaluacja Programu. Pierwsza ewaluacja ma na celu zidentyfikowanie potrzeby ewentualnych korekt w realizacji Programu, natomiast ewaluacja ex-post (po zakończeniu programu) ma na celu pokazanie wpływu realizacji Programu na poprawę dostępności w Polsce. Ewaluacja wskaże co udało się osiągnąć dzięki realizacji Programu, a co wymaga dalszych usprawnień.
- System wskaźników wykorzystany w Programie opiera się na systemie zarządzania przez rezultaty. Dla każdego Działania podmiot odpowiedzialny za jego koordynację przygotowuje wskaźniki realizacji Działania umieszczane w Planie Wdrażania Działania. W ten sposób pokazane zostaną bezpośrednie rezultaty wskazanych w Programie celów i zaplanowanych przedsięwzięć.
- Efekty Programu będą systematycznie monitorowane, dzięki czemu można obserwować postępy w jego realizacji oraz reagować na pojawiające się problemy. Osiągnięte rezultaty

45

Fundusze Europejskie
Wiedza Edukacja Rozwój

Unia Europejska
Europejski Fundusz Społeczny

Projekt „Kompetencje plus”
realizowany w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój finansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

będą udostępniane do publicznej wiadomości oraz podawane pod dyskusję ze wszystkimi zainteresowanymi stronami.

LIDER PROJEKTU
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
w Rzeszowie
ul. Hetmańska 9
35-045 Rzeszów
Województwo Podkarpackie

PARTNER PROJEKTU
Urząd Marszałkowski Województwa Świętokrzyskiego
Regionalny Ośrodek Polityki Społecznej
al. IX Wieków Kielc 3
25-516 Kielce
Województwo Świętokrzyskie